

**REPUBLIC OF SERBIA
PROTECTOR OF CITIZENS
Belgrade**

**Protector of Citizens
Ombudsman**

**СПЕЦИАЛЕН ДОКЛАД ОТ ЗАЩИТНИКА НА ГРАЖДАНИТЕ
ЗА СЛУЖЕБНАТА УПОТРЕБА НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК И АЗБУКА
- ПРАВОТО ДА СЕ ЗАПИСВА ЛИЧНОТО ИМЕ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И АЗБУКА -**

Септември 2021 г.

Издател
Защитник на гражданите

За издателя
магистър Зоран Пашалич

Редактор
Слободан Томић

Тираж
70

Година на издаването
2021.

Предпечатна подготовка и печат
Donat Graf, о.о.д., Белград

СПЕЦИАЛЕН ДОКЛАД ОТ
ЗАЩИТНИКА НА ГРАЖДАНИТЕ
ЗА СЛУЖЕБНАТА УПОТРЕБА НА
БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК И АЗБУКА

- ПРАВОТО ДА СЕ ЗАПИСВА ЛИЧНОТО ИМЕ
НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И АЗБУКА -

Септември 2021 г.

Докладът е подготвила Драгана Вуйков, самостоятелна съветничка в Сектора за правата на представителите на националните малцинства и останалите малцинствени права и свободи, Защитник на гражданите.

Докладът е изготвен с подкрепата на Мисията на ОССЕ в Сърбия. Становищата изказани в доклада принадлежат изключително на авторите и не представляват официално становище на Мисията на ОССЕ.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	7
МЕТОДОЛОГИЯ	11
БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И АЗБУКА В ЕДИНИЦИТЕ НА МЕСТНИТЕ САМОУПРАВЛЕНИЯ, В КОИТО Е В СЛУЖЕБНА УПОТРЕБА	13
Община Босилеград	13
Община Димитровград	16
Град Панчево населено място Иваново	18
Община Бабушница Населени места Берин Извор, Вучи Дел, Звонце, Ракита, Ясенов Дел и Нашушковица	20
ПРАВОТО ДА СЕ УПОТРЕБЯВА ЛИЧНОТО ИМЕ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И АЗБУКА НА ТЕРИТОРИЯТА НА МЕСТНИТЕ САМОУПРАВЛЕНИЯ, В КОИТО БЪЛГАРСКИЯТ ЕЗИК НЕ Е В СЛУЖЕБНА УПОТРЕБА	21
Град Пирот	21
Община Сурдулица	23
Град Вране	24
ПРЕГЛЕД НА ДЕЙНОСТИТЕ НА НАЦИОНАЛНИТЕ СЪВЕТИ НА БЪЛГАРСКОТО НАЦИОНАЛНО МАЛЦИНСТВО	25
Пълномощия в областта на служебната употреба на езика и азбуката ..	25
ЗАКЛЮЧЕНИЯ	27
ПРЕПОРЪКИ	31
МНЕНИЯ	32
ДОПЪЛНЕНИЕ – ПРАВОВА РАМКА	33
Служебна употреба на езика и азбуката	33
Лично име	37

УВОД

Българите са едно от най-добре интегрираните национални малцинства в Република Сърбия, което осъществява правото на служебна употреба на български език и азбука, правото на образование на майчиния език, поддържане на връзките с държавата-майка, правото на запазване на културните специфичности и правото на информиране на майчиния език. Гражданите от българското национално малцинство имат свои избрани представители в Националния съвет на българското национално малцинство¹. Седалище на Националния съвет е в община Босилеград.

Според Преброяването на населението от 2011 година, в Република Сърбия живеят 18.543 граждани от българското национално малцинство, което представлява 0,26% от общото население. Най-голям брой българи живеят в Босилеград и Димитровград, така че въз основа на това е въведен и българския език в служебна употреба в тези общини. По-малко граждани от българското национално малцинство живеят в Автономна област Войводина, град Панчево, където условията за въвеждането на български език в служебна употреба е изпълнено за населеното място Иваново. От 2019 година български език и азбука е въведен в служебна употреба в община Бабушница, в населените места: Берин Извор, Вучи Дел, Звонце, Ракита, Ясенов Дел и Нашушковица.

Съгласно валидните правни законоразпоредби за въвеждането езика на националните малцинства в служебна употреба на територията на единиците на местното самоуправление са изключително в правомощията на самите местни самоуправления. Според член 11. от Закона за местното самоуправление² и член 11. алинея 1. от Закона за служебната употреба на езика и азбуката³, като общината установява езика и азбуката на националните малцинства, които са в служебна употреба на нейната територия. Служебната употреба на езика и азбуката на малцинствата се установяват със статута на общината⁴, който се приема от скупщината (събранието) на общината⁵.

Правото на служебна употреба на езика и азбуката е едно от най-важните права за гражданите от националните малцинства поради многобройни

¹ Член 29. Закон за националните съвети на националните малцинства („Държавен в-к на РС“ № 72/2009, 20/2014- решение на УС, %%/2014, и 47/2016).

² „Държавен в-к на РС“ № 129/2007,83/2014 -др.закон, 101/2016-држав.закон и 47/2018.

³ „Държавен в-к на РС“ № 45/91, 53/93, 67/93,, 48/94, 101/2005–држав.закон, 30/2010,47/2018, и 48–2018 – поправен.

⁴ Член 11. алинея 2. от Закона за служебната употреба на езика и азбуката.

⁵ Член 32. алинея 1. от Закона за местното самоуправление.

причини и това се гарантира на гражданите от националните малцинства с международните и национални правни актове. Анализирайки правната рамка, може да се констатира, че Република Сърбия е приела правни законо-разпоредби, които предвиждат и гарантират неговата реализация, съгласно с най-висшите международни актове и стандарти. Също така, проучванията които Защитникът на гражданите проведе през изминалите години, показват че освен развитието на нормативната рамка се стигна и до развитието на дейността на отговорните органи при стандартизацията в областта на служебната употреба на езика и азбуката на националните малцинства.

Причините, поради които Защитникът на гражданите извърши проучвания за осъществяване на правата за служебна употреба на албански език и азбука през 2017 година и на унгарски език и азбука през 2018 година, в значителна степен се различават от причината за изработване на този Специален доклад.

Именно, Защитникът на гражданите през изминалите години получи голям брой жалби от представителите на албанските и унгарски национални общности⁶, които посочваха за нарушения на правата при употребата на своя език и азбука. Също така, гражданите от тези общности в своите жалби специално посочваха проблемите с които се сблъскват в тези местни самоуправления, в които езикът на малцинството не е в служебна употреба а при подаването на молба за записване на личното си име на езика и азбуката на Нанационалното малцинство към което принадлежат, въпреки правото на записване на личното име в служебните регистри за новородените, въпреки че това надхвърля концепцията на служебната употреба на език и азбуката се реализира на цялата територия на Република Сърбия, както и издаването на документи, в които личното име е написано на този език и азбука.

Защитникът на гражданите чрез жалби и производства, които е водил през изминалите години е установил, че в отделни местни самоуправления не се е правила разлика между правата за служебна употреба на езика и азбуката и правото на вписване на личното име на езика и азбуката на националното малцинство. Така, в отделни случаи правото на гражданите от националните малцинства да запишат личното си име на езика и азбуката в основното или допълнително вписване е обусловено от това, дали езикът е в официална употреба на територията на местното самоуправление, в което се подава искането.

Не трябва да се забравя факта, че правото на лично име е важен сегмент при запазване идентитета на всеки отделен човек, включително и на гражданите от националните малцинства, така че е необходимо последователно да се работи за информирането на гражданите от националните малцинства

⁶ Повече да види: „Специален доклад за служебна употреба на албански езици писменост с препоръки“ (<https://www.pravamanjina.rs/attachments/article/691/Posebana%20izvestaj%20zastitnika%20gradjana%20o%20sluzbenoj%20upotrebi%20albanskog%20jezi...%20SRB.pdf>) и „Специален доклад за служебна употреба на унгарски език и писменост с препоръка“ ([https://www.pravamanjina.rs/attachments/article/697/Posebana%20izvestaj%20\(srpski\).pdf](https://www.pravamanjina.rs/attachments/article/697/Posebana%20izvestaj%20(srpski).pdf)).

за значението и начина за осъществяване на това право. Еднакво е важно да се подобрява работата на работещите в службите по вписванията и по този начин да се предотвратяват пропуските, които могат да бъдат последица от незнание и/или липса на капацитети в местното самоуправление във връзка с вписването на личното име в официалните регистри.

Също така, не трябва да се забравя и това, че от така нареченото основно записване, съответно вписването в основните регистри на ражданията зависи понататъшното реализиране на това право. За да може гражданин от националното малцинство да осъществи правото си на регистриране на личното си име в оригиналната му форма в личната карта, необходимо е да предаде акта си за раждане и удостоверението за гражданство, в което личното име е вписано в оригиналната му форма и да иска в образеца за личната карта да се впише по същия начин личното име. Посоченият пример най-добре показва изключителната важност на правилното основно вписване в регистрите на ражданията.

Правото на лично име е едно от правата, което е издигнато на нивото на гарантирано от Конституцията човешко право. Сръбската Конституция прокламира, че изборът и използването на личното име и имената на своите деца са свободни. За гражданите от националните малцинства, в Конституцията се съдържа допълнителна гаранция за правото да се използва личното име и фамилия на своя език. Същевременно, правото да се впише личното име в регистъра на ражданията на езика и азбуката на националното малцинство не е обусловено от това, езикът на националното малцинство да бъде въведен в служебна употреба. Правото личното име да се впише на езика и азбуката на малцинствата към които принадлежат и да се издаде държавен документ изписан по този начин, гражданите от националните малцинства осъществяват на цялата територия на Република Сърбия.

Едно от най-важните предварителни условия за реализиране правата за служебна употреба на езика и азбуката и правото на вписване на личното име, освен кадровия капацитет в единиците на местното самоуправление, техните финансови възможности и технически условия, е степен на информираност на самите граждани от националните малцинства за тези им права.

Всъщност, информираността или неинформираността на гражданите за посочените права е една от ключовите причини за решението на Защитника на гражданите да извърши проучване за служебната употреба на българския език и азбука. Като се има предвид факта, че към Защитника на гражданите през изминалите години, в повече или в по-малък брой са се обръщали представителите на почти всички национални малцинства, чийто език е въведен в служебна употреба, а гражданите от българското национално малцинство въобще не са подавали жалби в тази област, Защитникът на гражданите реши да провери дали тези права се реализират съгласно със закона.

Малкият брой запитвания от страна на гражданите от българското национално малцинство, беше сигнал за Защитника на гражданите да събере данни

на място, да провери практиката на съответните общински служби и осъществи разговори с представителите на Националния съвет на българското национално малцинство и работещите в тези общини, така че да се предувтвратят възможни проблеми, които по-рано са се срещали в тази област.

Защитникът на гражданите също се опита да види колко представители на българското национално малцинство са информирани за своите права във връзка със служебната употреба на езика и азбуката, съответно дали на гражданите от българското национално малцинство са достъпни информации за правото да използват своя език пред управителните органи, да им се вписва личното име на езика на националното малцинство, както и да им се издават документи и актове на български език.

В този доклад, Защитникът на гражданите специално се е занимавал с правото на използване на българския език и азбука пред органите на местното самоуправление, при водене на административно производство, правото на въвеждане на личното име на български език и азбука, както и правото да се извърши вписване на фамилното име в женски род с отговаряща наставка, съгласно с правописа на български език.

Докладът разглежда и нивото на обучение на здравните работници да извършват електронна регистрация на раждането на дете, когато родителите са граждани от националните малцинства и желаят да използват правото да извършат вписването на езика на националното малцинство.⁷

Въпросът за деклариране на националност не беше пряко предмет на това изследване, но в разговорите в отделни местни самоуправления бяха получени и информации за вписване на данните за етническата принадлежност в регистрите за раждане.⁸

Без информацията, която представителите на Националния съвет на българското национално малцинство изнесоха при разговора със Защитника на гражданите, трудно щеше да бъде да се разгледат обективно причините, поради които правото на употреба на българския език и азбука пред местните органи и правото на вписване личното име на езика на това малцинство не се използва в достатъчна степен. Поради това, дължим специална благодарност на Националния съвет на българското малцинство.

⁷ Проектът „Бебе, добре дошло на света“ даде възможност здравните заведения, които с технически оборудвани за прилагане на системата за електронни приложения издават актове за раждане на детето по образеца и по начина предписан от подзаконовия акт.

⁸ Член 45а. от Закона за вписванията („Държавен в-к на РС“, № 20/2009, 145/2014 и 47/2018).

МЕТОДОЛОГИЯ

За необходимостта от изработване на този доклад, Защитникът на гражданите е използвал вече установената методология за събиране на данни при изработване на специални доклади за реализиране правата за служебната употреба на албански и унгарски език и азбуки. Данните за нуждите при изработване на този доклад са събирани през периода от 01. януари 2019 год. до 01. май 2021 година.

Защитникът на гражданите е изработил въпросник, който е изпратен на адреса на осем единици на местното самоуправление: Босилеград, Димитровград, Пирот, Сурдулица, Вране, Бабушница и Панчево.

Въпросите са съставени с цел разглеждане на последователното прилагане на закона, при това по отношение на водене на административното производство на български език и броя на исканията за записване на български език пред органите на местното самоуправление, вписване на личното име на български език и броя на молбите за записване. Събрани са данни за броя на исканията за допълнително записване на личното име, но и за записване на фамилното име в женска форма, с отговаряща наставка А съгласно с правописа на български език.. Също така, въпросите са обхващали и данните за издаване на решения и други актове на български език.

Събрани са и данни за капацитетите в местните самоуправления за правилното прилагане на Закона за служебната употреба на езика и азбуката, със специално позоваване на данните за броя на служителите в местните самоуправления, които знаят български език и азбука.

Въпросниците, доставени на единиците на местното самоуправление, в които българския език не е въведен в служебна употреба не са съдържали въпроси, които се отнасят до употребата на този език пред административните органи а само въпроси, които са се отнасяли до вписването на личното име на езика на националното малцинство.

В рамката на проучването са организирани посещения в пет единици на местните самоуправления⁹ и по този повод са проведени разговори с началниците на общинските / градските администрации, с регистраторите и служителите в родилните домове за работата по регистриране раждането на дете. Критерия за избирането на единицата на местното самоуправление в която ще бъде извършено посещението, освен тези в които българския език е в служебна употреба, беше и информацията за градовете/ общините в които

⁹ Босилеград, Димитроград, Пирот, Сурдулица и Панчево.

най-много се раждат деца от българското национално малцинство.¹⁰ Имайки предвид реалната преценка, че гражданите от българското национално малцинство използват услугите на родилните домове, които са по-близо до общините на югоизток в държавата, реализирани са разговори и с началниците на градските/общински администрации, регистраторите и служителите в родилните домове, които извършват дейността за регистриране на новородените деца в Сурдулица и Пирот, както и в Панчево.

В общините, в които българския език е в служебна употреба, извършено е и събиране на данните за изпълнение на задълженията от законоразпоредбите, табелите с имената на органите на управление и другите обществени надписи, както и имената на населени места, улици и площади да се изписват двуезично, на сръбски език и кирилична азбука и на български език и азбука.

Специална среща се организира с председателят и членовете на Националния съвет на българското национално малцинство.¹¹

¹⁰ Данните са получени от Националния съвет на българското национално малцинство.

¹¹ Данните във връзка със служебната употреба на българския език и азбука, които подготви Националния съвет на българското национално малцинство са съставна част от този доклад.

БЪЛГАРСКИЯТ ЕЗИК И АЗБУКА В ЕДИНИЦИТЕ НА МЕСТНИТЕ САМОУПРАВЛЕНИЯ, В КОИТО Е В СЛУЖЕБНА УПОТРЕБА

ОБЩИНА БОСИЛЕГРАД

Според данните, които Община Босилеград е доставила на Защитника на гражданите¹², без да се взема под внимание факта, че в тази община живеят болшинството български жители¹³, не е имало искания за водене на административна процедура на български език и азбука през периода от 01.януари 2019 година до 01.май 2021 година.

Особено е важно да се подчертае, че всички работещи в Общинското управление знаят български език и азбука, и че българския език най-често се използва в устното общуване, така че лицето може да се информира за някое свое право или задължение, или за обстоятелствата по случая. Според твърденията на представителите на Община Босилеград и през изминалите години жителите не са изтъквали искания да се води административна процедура на езика на националното малцинство.

С цел сравнение, според данните, които Защитникът на гражданите събра в областта на реализиране правото за служебна употреба на унгарски език и азбука, в среда в която това национално малцинство представлява болшинството от населението, подадени са многобройни подобни молби. Така например Сента е имала най-много искания за водене на административни процедури на унгарски език и азбука през 2017 година, дори 555 молби.¹⁴

Предположението, че в средите където националното малцинство представлява болшинството от населението, правото за използване на майчиния език по-често се използва, а в случая с българския език се оказва, че това не е точно така. Според изявленията на представителите на Общинското управление, гражданите от българското национално малцинство не смятат за необходимо

¹² Писмо от Общинската администрация на Босилеград от 06. май 2021 година. Посещението на общината е направено на 22.юни 2021 година.

¹³ Според преброяването на населението от 2011 година, в Босилеград живеят 71.83% българи, съответно 5.839 жители, които са се изяснили като българи.

¹⁴ Според последното преброяване на населението, унгарското население представлява 79% от населението на община Сента.

използването на българския език при процедурите, тъй като добре познават сръбския език, а устните обяснения на български език могат да получат от всеки служител в Общинското управление. Осигурено е издаването на двуезикови образци и решения, но през периода на съставянето на този доклад не е имало такива искания.

Имайки предвид, че към Защитникът на гражданите не е имало жалби от страна на гражданите от българската народност, че не могат да осъществят правата си в областта на служебната употреба на езика и азбука, в разговора с представителите на местните власти беше важно да се установи дали гражданите са достатъчно информирани за правата, които са им гарантирани в тази област. Всички работещи в Общинското управление, както и представителите на Националният съвет на българското национално малцинство, с които Защитникът на гражданите имаше разговор при посочението си по места, смятат че гражданите са информирани за своите права.

Събеседниците с които разговорът беше осъществен, смятат че гражданите не виждат значението, нито необходимостта дейността да се води на български език, а когато такова искане се изтъква, предимно става дума за ситуация, когато на гражданина е необходим документ поради заминаване в чужбина, в този случай в Република България.

Имайки предвид, че на територията на община Босилеград няма родилен дом, не е имало въобще искания за записване на личното име, съответно на български език и азбука. През периода на съставянето на този доклад не е отбелязано искане за записване на деца, които са родени извън родилните домове, съответно в домакинствата на територията на община Босилеград. Най-често ражданията стават в най-близкия роделен дом, в община Сурдулица.

Когато става въпрос за допълнително вписване на личното име на български език и азбука, също така не е имало искания, а колкото до допълнителната документация която се изисква от гражданите да прилагат при тази процедура, не се изисква нищо допълнително, освен писмена молба от страна на гражданина.¹⁵

Специално важен въпрос във връзка с реализиране правото на вписване на личното име на български език е въпроса със записването в женски род на фамилното име, съответно при сключването на брак да се уважи искането, ако младоженката реши да приеме фамилното име на съпруга си, фамилията ѝ да бъде записана в женски род, според правилата на правописа на български език. Същото се отнася и до въпроса за записване на фамилното име на дете от женски пол в служебните регистри за новородените. Въпроса със записването на фамилното име в женски род с отговаряща наставка, в случай на български език с буквата А, през миналите години беше предмет и дейност

¹⁵ Удостоверения и актове за раждане, които се водят в служебните регистри, административния орган набавя по служебно задължение.

на Защатника на гражданите, но и въпрос, който беше тема при двустранните взаимоотношения между двете държави, Република Сърбия и Република България.

При първото проучване, което направи Защитникът на гражданите в областта на служебната употреба на езика и азбуката на националните малцинства¹⁶, като между другото събра данни от националните съвети на българското, словашко, македонско и чешко национални малцинства, които посочваха че гражданите, принадлежащи към тези малцинства не могат да осъществят правото си на записване на личното си име според езика и правописа на малцинството към което принадлежат. Тогава службите за регистриране отхвърляха техните искания за записване съгласно с правописните правила на тези езици, когато женската форма на фамилното име съдържа определена наставка (най-често това е -А или -СКА) по което се различават от мъжката форма на същото фамилно име.

Проучването за осъществяване правото на служебната употреба на езика, което Защитникът на гражданите извърши през 2009/2010 година, показва, че при реализиране правото на гражданите от националните малцинства да използват личното си име, в практиката бяха отбелязани многобройни недостатъци, а които се отнасяха до невъзможността за вписване на фамилното им име в женски род/форма. Според данните, които изнесе администраторът в община Босилеград при сключване на брак, младоженката устно се информира за това ѝ право, но въпреки това то рятко се използва.

Както вече е подчертано, осигурени са двуезикови изработени служебни актове, а специално това е видимо при обществените надписи. И въпреки ограничения бюджет, изработени са двуезикови табели с надписите на улиците, които замениха предишните.

В общината не са изтъкнати съобщения за правата в областта на служебната употреба на езика и азбуката, нито за правото за записване на личното им име на езика и азбуката на националното малцинство, но събеседниците подчертаха, че гражданите са усмено информирани за тези им права.

¹⁶ Реализиране правото на служебна употреба на езика и азбуката на националните малцинства в Република Сърбия.

ОБЩИНА ДИМИТРОВГРАД

На територията на община Димитровград в служебна употреба са сръбски език и кирилична азбука и български език и кирилична азбука (член 6. от Статута¹⁷) а голям брой от населението според „Преброяване на населението от 2011 година“ представляват гражданите от българското национално малцинство¹⁸.

Според данните, които Общинското управление на Димитровград достави на Защитника на гражданите¹⁹ и в тази община не е имало искания административна процедура да се води на български език и азбука, а както и в Босилеград всички служители познават българския език, но местното самоуправление е предвидело и бюджетни средства когато е необходимо да се ангажират и професионални преводачи.

На срещата с началника на Общинското управление и регистраторите бяха изнесени подобни причини както и в Босилеград, защо няма искания процедурите да се водят на български език, въпреки че болшинството от населението са българи. Именно, събеседниците смятат, че жителите на Димитровград отлично говорят сръбски език и че няма нужда при процедурите да се използва българския. Също така се подчертава, че и при случаите когато на гражданите са необходими документи за заминаване в чужбина, съответно в Република България, гражданите и тогава не искат от общината двуезични образци, а самостоятелно превеждат документа.

Представителите на Общинското управление подчертаха и това, че специфичността на Димитровград е и в това, че на територията на общината се говори шопски диалект на българския език, като и това може да бъде една от причините защо не се изтъкват искания процедурите да се водят на български език и азбука.

В община Димитровград също така няма родилен дом и съответно с това няма искания за записване на личното име. Най-често ражданията се осъществяват в най-близкия родилен дом, а това е Пирот.

Когато става въпрос за допълнително вписване на личното име на български език и азбука, ситуацията е по-различна, така че през периода на писането на този доклад са отбелязани 11 записвания на личното име на български език и азбука, което показва това, че гражданите все пак са наясно за своето право и донякъде с неговото значение по отношение с идентитета на гражданите от националните малцинства. От гражданина не се иска никаква допълнителна документация за тази процедура, освен писменна молба.²⁰

¹⁷ „Служебен вестник на община Димитровград“ № 7/18.

¹⁸ Според „Преброяването на населението от 2011 година“ в Димитровград живеят 53.50% българи, съответно 5.413 жители са заявили, че са българи.

¹⁹ Дописка на Общинското управление на Димитровград от 24.май 2021 година. Посещението на общината е извършено на 24.юни 2021 година.

²⁰ Извлечение от регистъра на родените и удостоверение за гражданство се прибавят по служебен път.

За разлика от Босилеград, в Димитровград през периода на писане на доклада нямаше искания фамилното име да се пише в женски род/форма съответно с отговаряща наставка -А. Представителите на общинското управление смятат, че може да се каже че гражданите от българското национално малцинство не са заинтересовани да използват това право, но че знаят че то съществува. Също така, подчертават че администраторите отлично са запознати с процедурата за записване на личното име на езика и азбуката на националното малцинство.

Въз основа на доставените данни и посещенията на място, може да се констатира че основно не съществува голям интерес тези права на българското национално малцинство да се осъществуват пред органите на местното самоуправление, а специално правото за водене на процедури на български език и азбука. Също така се получава впечатлението, че значението от служебната употреба на езика и азбуката на националните малцинства не е достатъчно промовирано в местните среди, въпреки бройността на гражданите от българското малцинство в тази част на Сърбия.

Нито в община Димитровград не са изтъкнати съобщения за правата от областта на служебната употреба на езика и азбуката, също така нито за правото на записване на личното име на езика и азбуката на националното малцинство, но събеседниците подчертаха, че гражданите са усмено информирани за тези свои права.

Когато става дума за двуезикови табели с названията на улиците, в общината подчертават, че им липсват финасови средства необходими за подмяна на всички табели, но и това че често се променят имената на улиците което е въпрос на ежедневни политически дебати, така че често предложенията се съгласуват през дълготраен временен период.

ГРАД ПАНЧЕВО

Населено място Иваново

Третото местно самоуправление, в което българският език и азбука са в служебна употреба е град Панчево, по-точно населено място Иваново. На територията на града в служебна употреба са сръбски език и кирилична азбука (член 3. от Статута)

Заедно със сръбския език и кириличната азбука, на територията на населените места в служебна употреба са и езиците и азбуките на националните малцинства, при това: **на територията на населеното място Иваново, в служебна употреба са български език и азбука и унгарски език и азбука.**²¹

В населеното място Иваново, където българският е въведен в служебна употреба, спрямо „Преброяване на населението през 2011 година“, живеят 501 граждани от българското национално малцинство, съответно 27,14% от населението се е определило като българи.

Според данните, които Градското управление на Панчево достави на Защитника на гражданите²², нямаше искания за реализиране на нито едно право за което са събрани данни. По-точно в процеса на писане на този доклад не са констатирани искания за водене на управителни процедури на български език, както и че не е имало искания за издаване на двуезикови образци. Също така не е имало нито едно искане за вписване, основно или допълнително, за лично име на български език. До този момент не е имало искане фамилното име при сключване на брак при младоженката да се пише в женски род/форма, както и при вписване раждането на дете от женски пол.

Представителите на Градското управление подчертават, че регистраторът в Иваново е от българското национално малцинство, че знае български език и азбука и че информира устно гражданите за възможността да вписват лично си име и фамилия в женски род/ форма на български език, но не съществува интерес това право да се реализира. На срещата с началника на Градското управление на град Панчево и администраторите присъства и представител на местната общност за населено място Иваново, който подчерта че жителите на Иваново са добре информирани за правата, които са им гарантирани като граждани от националните малцинства, но че не съществува интерес това право да се осъществи. Това становище се отнася както до гражданите от българското национално малцинство, така и за останалите национални малцинства.

²¹ На територията на населено място Банатско Ново Село, в служебна употреба е и румънски език и азбука; на територията на населено място Ябука в служебна употреба е и македонски език и азбука; на територията на населено място Панчево, в кадастърската община Войловица в служебна употреба е и унгарски език и азбука.

²² Преписка на Градското управление на Панчево от 07.май 2021 година. Посещението на Градското управление е реализирано на 25.юни 2021 година.

Имайки предвид, че на територията на Панчево съществува родилен дом, разговорът се осъществи и с работещите, които работят в отдела за електронно регистриране раждането на дете и които също така потвърдиха, че при регистриране раждането на дете, не е имало искане от родител вписването да се извърши на български език, също както нито на езика на другите национални малцинства. Работещите, които извършват дейността за регистриране раждането на дете са запознати с това право, добре познават процедурата и в случай подаване на такова искане от родителя ще търсят изявление за вписване на личното име на езика на съответното национално малцинство.

Това което е важно да се подчертае е, че на сайта на Градското управление на Панчево съществува информация във връзка със записването в регистрите на новородените, но това съобщение не съдържа информацията за правата, които гражданите от националните малцинства могат да реализират, съответно за вписване на личното име на езика и азбуката на националното малцинство.

Тъй като години наред на територията на града има повече езици на националните малцинства, които са в служебна употреба, всички табели са изтъкнати съгласно със Закона за служебната употреба на езика и азбуката, двуезиково, съответно многоезиково.

ОБЩИНА БАБУШНИЦА

Населени места Берин Извор, Вучи Дел, Звонце, Ракита,
Ясенов Дел и Нашушковица

Според „Преброяването на населението от 2011 година“, в Бабушница живеят 632 граждани от българското национално малцинство, съответно 5.13% от населението. Имайки предвид, че гражданите от българското национално малцинство в тази община не достигат необходимият процент от 15% от населението, предложението българския език да се въведе в служебна употреба по инициатива на Националния съвет на българското национално малцинство, тъй като в тези населени места традиционно живеят граждани от това национално малцинство, беше прието през 2019 година.²³

Община Бабушница с член 6. от Статута на общината²⁴ предвиди възможността да се въведе българския език за служебна употреба: *„На територията на Общината в служебна употреба е сръбския език и кириличната азбука. В населените места: Берин Извор, Вучи Дел, Звонце, Ракита, Ясенов Дел и Нашушковица имената на органа, който извършва държавните дейности, името на Общината, населените места, площади и улици и други топоними, да се пишат на езика и азбуката на българското национално малцинство. В населените места: Берин Извор, Вучи Дел, Звонце, Ракита, Ясенов Дел Нашушковица, където традиционно живеят граждани от българското национално малцинство, в равнопоставена служебна употреба може да бъде и езика и азбуката на българското национално малцинство“*.

Според данните, които Защитникът на гражданите получи при разговора си с началника на общинското управление²⁵, а имайки предвид горепосоченото, до този момент не е имало искания за водене на процедура на български език, нито искане за записване на личното име на български език и азбука. Също така, имената на органите които извършват държавни дейности, името на общината, населените места, площадите и улиците в тези шест населени места не са изтъкнати двуезиково, а всички табели все още са написани само на сръбски език и кирилично азбука.

Въз основа на получените данни получава се впечатлението, че гражданите в населените места Берин Извор, Вучи Дел, Звонце, Ракита, Ясенов Дел Нашушковица, все още нямат достатъчно съзнание за правата, които могат да осъществяват в областта на служебната употреба на езика и че е необходимо да се предприемат допълнителни дейности, така че тези права да се промовират.

²³ Член 11. алинея 6. от Закона за служебната употреба на езика и азбуката.

²⁴ Скубщината на община Бабушница прие Статута на 20. февруари 2019 година.

²⁵ Разговорът с началника на общинското управление беше осъществен на 20.юли 2021 година.

ПРАВОТО НА ИЗБОР И УПОТРЕБА НА ЛИЧНОТО ИМЕ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И СПОРЕД ПРАВОПИСА НА ТОЗИ ЕЗИК НА ТЕРИТОРИЯТА НА МЕСТНИТЕ САМОУПРАВЛЕНИЯ, В КОИТО БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК НЕ Е В СЛУЖЕБНА УПОТРЕБА

Град Пирот

Според данните, които Защитникът на гражданите получи от представител на Националния съвет на българското национално малцинство, най-голям брой от ражданията на гражданите от българското национално малцинство става в родилните домове в Пирот и Сурдулица (поради географската близост на община Босилеград в Сурдулица, от Димитровград в Пирот), а определен брой раждания се осъществяват и във Вране.

Поради това, Защитникът на гражданите реши точно от тези градове и общини да събере данни за броя на исканията за записване на личното име на български език и азбука, а особено за да се убеди дали извършващите тези дейности, познават разпоредбите в областта на правата на националните малцинства, дали извършващите тези дейности познават разпоредбите в областта на правата на националните малцинства, дали практиката е еднаква, както и в това дали на гражданите от националните малцинства са достъпни информацията, че това свое право могат да осъществят в звената на местното самоуправление, в които българския език е в служебна употреба.

Данните, които градското управление на Пирот достави на Защитника на гражданите²⁶, показват че не е имало искания за записване на личното име на български език и азбука в регистрите за родените, както и за допълнително записване. Съща така не е имало искания младоженка да запише фамилията си в женски род/форма, както и искане от родител за записване на фамилията на дете от женски пол.

²⁶ Преписка от Градското управление на Пирот от 11.май 2021 г. Посещение на Градското управление в Пирот на 23.юни 2021 г.

Представителите на Градското управление на град Пирот подчертаха, че смятат че гражданите от българското национално малцинство знаят за правото за записване на личното име на майчиния им език, а че това знаят въпреки че няма такива искания, подчертават се исканията да се записва народността им в служебните регистри за ражданията. Както и в останалите градове и общини, събеседниците смятат че причината за записване на националната принадлежност е придобиване на двойно гражданство, в този случай на Република България.

Работещите в родилния дом в Пирот подчертаха, че през периода на подготвяне на доклада имаше заявления за раждането на дете от българска народност, което се вижда от записването на данните за народност в служебните регистри за родените, но са потвърдили данните на регистраторите, че никой не е подал искане за записване на личното име на български език и азбука. Работещите, които се занимават с регистриране на децата в родилния дом са запознати с правото на гражданите от националните малцинства, че личното име може да се запише и на езика на националните малцинства и в случай, когато такова искане се подаде по добре известната процедура от родителя ще се иска изявление, че личното име ще бъде на езика на националното малцинство.

Трябва да се напомни, че в обяснението, което Градското управление на град Пирот достави за нуждите на това изследване беше посочено, че в дейността по допълнителното записване на личното име на езика и азбуката на националното малцинство се иска от гражданите заверен превод извършен от страна на упълномощен-заклет преводач за български език.

Като се има предвид факта, че не е имало искания за допълнително записване на личното име на български език, Защитникът на гражданите не може да установи нерегулярности при дейността на службата за регистриране, но че в случай на евентуални бъдещи искания ще се търси заверен превод, това ще представлява неправилна и незаконна постъпка. На представителите на градското управление на Пирот при посещението беше посочено, че такъв начин на действия ще бъде в противовес със закона и установената практика, че при подобни искания от гражданите ще се търси само подписано изявление лично-то име да бъде на езика на националното малцинство.

Такова излагане гражданите на допълнителни разходи при тази им дейност, може да обезкуражи членовете на националните малцинства да осеществяват правото си на записване на личното име на езика и азбуката на националното малцинство. Отговорните органи, специално на местното самоуправление не трябва да поставят допълнителни условия пред гражданите и да ги излагат на непотребни разходи, а да промовират правата на членовете от националните малцинства и да ги направят видими в местните общности.

Съобщение за правото на членовете на националното малцинство за записване на личното име на езика и азбуката на националното малцинство не са изтъкнати на таблата за съобщения.

ОБЩИНА СУРДУЛИЦА

Както беше вече посочено, гражданите от българското национално малцинство от Босилеград най-често раждат в родилния дом в Сурдулица, поради близостта на тази община. Според данните, които Общинското управление в Сурдулица достави в отговора на въпросника²⁷, също както и в другите общини не е имало искане за записване на личното име на български език и азбука, нито в основното, нито при допълнителното вписване. Също така нямаше искания младоженка да запише фамилното си име в женски род/форма съгласно с правописа на български език.

За разлика от другите общини в Сурдулица през 2019 година въз основа на две родителски молби при заявяване раждането на дете от женски пол, беше извършено записване на фамилното име в женски род /форма, слагайки наставката -А.

Работещите в родилния доме, отговарящи за регистриране раждането на дете, но и регистраторите в Община Сурдулица подчертаха, че смятат че членовете на българското национално малцинство са запознати с правото си да запишат личното име на детето на езика на националното малцинство, но не използват това си право. Също така, подчертаха че в периода на изработване на този доклад около 10 гражданки от българското национално малцинство са родили в Сурдулица, но имената на децата са записали на сръбски език, освен в два случая когато фамилното име е записано в женски род, както вече беше подчертано.

Причината поради която това право рядко се осъществява, представителите на местните власти виждат във факта, че голям брой раждания стават в Република България и че гражданите вече имат документ на български език (чужди актове за раждане), така че поради това не виждат значение записване на личното име на български език в регистъра на родените в Република Сърбия.

Община Сурдулица също така няма изтъкната информация за правото на членовете от националните малцинства да извършват записване на личното име на езика на националното малцинство, но събеседниците казват че гражданите за това право са информирани устно. Тук е необходимо да се постави въпроса, който се отнася до всички отдели на местното самоуправление обхванати с това изследване, а това е дали всеки гражданин е информиран за това право или само този за когото служителите предполагат, че е член на някое национално малцинство или само този, който реши да запише данните за националната си принадлежност.

Точно поради горепосоченото, Защитникът на гражданите от години наред настоява²⁸ информацията за правото за записване на личните имена на езика на националното малцинство да бъде изтъкнато на видимо място, съответно на таблата за съобщения в службата за регистриране, но и на интернет презентациите на единиците на местното самоуправление.

²⁷ Изясняване на Общинското управление на Сурдулица от 29.април 2021 година. Посещение на Общинското управление на Сурдулица извършено на 23.юни 2021 година.

²⁸ Постъпвайки по препоръката на Защитника на гражданите (http://www.pravamanjina.rs/attachments/461_Preporuka%20Zastupnika%20gradana%20i%20Pokrajinskog%20ombuf-smana.pdf) Министерството на държавното управление и местното самоуправление още 2011 година изпрати Инструкция до всички отдели на местното самоуправление да изтъкнат писмени информации.

ГРАД ВРАНЕ

Според данните до които дойде Защитникът на гражданите по време на проучването през 2017 година за служебната употреба на албански език и азбука, както и данните които Националният съвет на българското национално малцинство достави на Защитника на гражданите по време на събиране данните необходими за написването на този доклад, гражданите от българското национално малцинство изключително рятко използват услугите на родилните домове във Вране. По тази причина не беше организирано посещение на място във Вране, а на този отдел на местното самоуправление беше доставен въпросник.

През периода от 01.януари 2019 година до 01.май 2021 година не е имало подадени искания за записване на личното име на български език и азбука в служебните регистри на родените, както и нямаше искане за допълнителни записвания²⁹. В тази връзка, искането за записването на фамилното име в женски род през периода на подготвяне на този доклад беше уважено при три младоженки, фамилните им имена да бъдат записани според правилата на българския език и азбука.

Необходимата документация за допълнително записване на личното име на езика на българското национално малцинство подразбира, според изискванията, и лично изявление на гражданина затова, как личното име се пише на езика на споменатото национално малцинство.

²⁹ Преписка на Градското управление на град Вране от 05. май 2021 година.

ПРЕГЛЕД НА ДЕЙНОСТИТЕ НА НАЦИОНАЛНИЯ СЪВЕТ НА БЪЛГАРСКОТО НАЦИОНАЛНО МАЛЦИНСТВО³⁰

Пълномощия в областта на СЛУЖЕБНАТА УПОТРЕБА НА ЕЗИКА И АЗБУКАТА

Въз основа на Закона за националните съвети на националните малцинства, Законът за защита на правата и свободите на националните малцинства и Законът за служебната употреба на езика и азбуката на националните съвети на националните малцинства, извършват редица публични пълномощия.³¹

В областта на служебната употреба на езика и азбуката, националният съвет установява тридизонните название на единиците на местното самоуправление, населените места и останалите географски названия на езика на националното малцинство, ако на територията на местните единици на самоуправление или населените места, езикът на националното малцинство е в служебна употреба.

Предлага се изтъкване на названията на единиците на местното самоуправление, населените места и останалите географски названия на езика на националното малцинство; предлага се установяване на езика и азбуката на националното малцинство като служебен език и азбука в единиците на местното самоуправление, като се предлага промяна названията на улиците, площадите, части от населените места и институции за които е установено, че са от специално значение за националното малцинство.

Също така, националният съвет дава мнението си за дейността при установяване на названията на улиците, площадите и останалите части от населените места, ако на територията на единиците на местното самоуправление, езикът на националното малцинство е в служебна употреба.

Според данните, които достави националният съвет на българското национално малцинство, не е забелязана повишена дейности в областта на служебната

³⁰ Разговорът с председателя на Националният съвет на българското национално малцинство се проведе на 22 юни 2021 г. в Босилеград. Националният съвет на българското национално малцинство представи допълнителни данни на Защитника на гражданите на 19 юли 2021 г.

³¹ Вижте повече в Специалния доклад на Защитника на гражданите – анализ на положението в областта на упражняването на публични правомощия на националните съвети на националните малцинства <https://ombudsman.rs/attachments/article/6473/ZAstitnik%20POSEBAN%20IZVESTAJ%20ZG%20ANALIZA%20O%20STANJU%20U%20OBLASTI%20VRSENJA%20JAVNIH%20OVLASCENJA%20200127a.pdf>

употреба на езика и азбуката, по-специално имайки предвид, че в общините в които традиционно живеят граждани от българското национално малцинство в най-голяма степен, съответно в Босилеград и в Димитровград отдавна е въведен българския език в служебна употреба, а голям брой табели са изписани двуезиково и редовно се планира и провежда подмяна на съществуващите с нови названия, които са написани и на български език.

Във връзка с това, по предложение на Националния съвет в Босилеград са поставени повече от 150 табели с имена на улици и населени места изписани двуезиково. Също така през предстоящия период се планира поставянето на 700 двуезикови табели, с които ще бъде покрита цялостната територия на община Босилеград. Дейността за поставяне на двуезикови табели е започнал и в община Димитровград и се очаква, че ще бъде приключен до края на 2021 година.

Важно е да се подчертае и информацията, че по предложение на Националния съвет на българското национално малцинство, в шест населени места на територията на община Бабушница в Статута на тази община е предвидено въвеждането на български езика и азбука за равнопоставена служебна употреба на езика и азбуката.

В разговора с председателя на Националния съвет на българското национално малцинство бяха получени значителни данни за това изследване, но и преценка защо правата в областта на служебната употреба на езика и азбуката на националното малцинство рязко се осъществяват пред отговорните органи. Председателят на Националния съвет изнесе становището, че членовете на българското национално малцинство добре са запознати със своите права, но всички използват сръбския език в дейностите пред органите на управление. Именно, гражданите от българското национално малцинство често по устен път използват правото си да се информират на български език за да реализират някое свое право, но почти никога правото цялостната управителна процедура да се води на майчиния език.

Колкото по въпроса със записване на личното име на български език и азбука и по-специално записването на фимилното име в женски род/форма, съгласно с правописа на българския език, председателят на Националния съвет подчерта че и това право слабо се осъществява, а като една от причините беше изнесена и тази че много от членовете на българското национално малцинство имат двойно гражданство, така че съгласно с това чуждестранните им лични документи са написани на български език, които е издала Република България. Това несъмнено е една от причините, поради които членовете на българското национално малцинство не виждат значение от правото да записват личните си имена на български език и азбука и в държавните документи, които издава Република Сърбия.

Националният съвет на българското национално малцинство досега не е провеждал дейности, които са насочени към промовирането и афирмацията на правото на гражданите от българското национално малцинство да използват езика си при дейности пред органите на управление в онези общини, където българския език е в равнопоставена служебна употреба, нито са промовирали записване на личното име на езика на националното малцинство.

ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Въпреки, че не съществуват никакви правни пречки, но и пречки при дейностите на местните служби, че членовете на българското национално малцинство могат да подават искане за водене на управителна процедура на своя език, нито в една единица на местното самоуправление, в които българския е в служебна употреба, не е имало подадени искания през периода от 01. януари 2021 година до 01.май 2021 година.

Всички работещи в специализираните служби, с които е осъществен разговор по време на това проучване добре познават разпоредбите, които уреждат правата на членовете на националните малцинства и се получава впечатлението, в случай че има подадени искания, всички единици на местното самоуправление в които българския език е в служебна употреба, имат технически и кадрови условия дейностите да се водят на български език и да се направят отговарящи решения.

От друга страна, въз основа на доставените данни и разговора с работещите в местното самоуправление, при посещенията на място, може да се констатира, че между членовете на българското национално малцинство не съществува особен интерес тези права да се осъществяват пред органите на местното самоуправление, а специално във връзка с воденето на дейности на български език и азбука. Също така, получава се впечатлението, че значението на служебната употреба на езика и азбуката на националните малцинства не е достатъчно промовирано в местните среди, въпреки многобройността на гражданите от българското национално малцинство в Югоизточна Сърбия.

Правото на записване на личното име на български език и азбука почти не се осъществява, както в основното, съответно при редовното записване в регистъра на родените във всички единици на местното самоуправление не е имало искания, докато за допълнително записване на личното име само в Димитровград е било единайсет подадени искания.

Когато става въпрос за записване на фамилното име в женски род/форма със съответната наставка -А, също така е отбелязан малък брой искания при това общо 19 молби: 14 в Босилеград, три във Вране и две във Сурдулица. Трябва да се подчертае и това, че за разлика от проучванията за осъществяване правото на служебна употреба на езика и азбуката на националните малцинства, което идвърши Защитникът на гражданите през 2009 – 2010 година, когато в практиката бяха отбелязани многобройни недостатъци, а които се отнасяха до невъзможността за записване на фамилното име в женски род/форма, този проблем сега изцяло е решен, технически и административно.

Въз основа на данните събрани при това изследване, можем да констатираме, че този проблем в практиката повече не се отбелязва и че служителите, които работят в службите за регистриране са информирани за това право на гражданите от българското национално малцинство.

Това което със сигурност е окуражаващо, е че значително е подобрена практиката на регистрационните служби във всички общини, особена в общините в които българския език не е в служебна употреба и че не съществуват пречки за реализиране правото на записване на личното име на езика на националното малцинство. Само от Градското управление на Пирот се получи информация, че в процедурата за допълнително записване на личното име на езика на националното малцинство е необходимо да се достави заверен превод от страна на заклет преводач, в разговор с началника на Градското управление беше подчертано, че подобно искане представлява погрешна постъпка. Отговорните органи са информирали Защитникът на гражданите, че такова искане няма да се търси от гражданите в бъдещите евентуални дейности.

Също така, по отношение на събраните по-рано данни за дейностите на работещите в родилните домове, които извършват дейността за регистриране раждането на детето³², тези данни показват напредък в работата на тези органи. Всички работещи в родилните домове, с които Защитникът на гражданите имаше разговори показаха висока степен на обучение, когато става дума за заявяване раждането на дете, за което родителите желаят да запишат личното

³² Данните получени по време на изследванията за служебната употреба на албански език и азбука.

му име на езика на националното малцинство. Всички работещи имат установена процедура в случай на подобно искане.

Това, което трябва да се посочи, кое е общото за всички отдели на местното самоуправление обхванати с това проучване, тъй като нито едно от тях не е изтъкнало на видимо място необходимите информации за правото на гражданите от националните малцинства да водят процедури пред органите на управление на своя език, там където той е в служебна употреба, но няма и информации за правото на записване на личното име на езика и азбуката на националното малцинство. Въпреки, че във всички отдели на местното самоуправление представителите на градските и общински управления подчертават, че устно информират гражданите за тези им права, но остава неясно дали такава информация предоставят на всички граждани. Поради това, Защитникът на гражданите отново подчертава, че е необходимо тези информации да бъдат изтъкнати на видими места в сградите на градските, съответно на общинските управления (напр. на табли за поставяне на съобщения), но и тези съобщения трябва да са достъпни на интернет презентациите на градовете и общините.

Не трябва да се забравя и това, че отговарящото Министерство на държавните управления и местните самоуправления, постъпвайки по препоръките на Защитника на гражданите, с цел единната практика в работата и прилагането на разпоредбите за регистрационните списъци, достави за изминалия период на всички органи, които извършват предоставените им дейности във връзка със служебните регистри, „Инструкция“ за начина на записване на личното име на гражданите от националните малцинства в служебните регистрационни списъци.

С „Инструкцията“ се насочва начина на работа във връзка със записването на личното име на гражданите от националните малцинства, без да се взима под внимание мястото на записване на определени факти в регистрите и независимо от това дали този факт се записва при основното вписване в служебния списък или при допълнителното записване. Също така, заедно със споменатата „Инструкция“ даден е и пример за „Уведомяване за процедурата“ и начина на изтъкване на таблата за съобщения във всички зони градове/общини, за които се водят регистрационни списъци.

Без да взима под внимание изпратената „Инструкция“ от отговорното Министерство, данните от това изследване показват, че и понастоящем няма изтъкнати писмени съобщения.

Колкото до таблите за съобщения с названията на общините, органите, населените места, улиците и другите топоними можем да констатираме, че и в тази област имаме забележимо развитие, че средствата за замяна на табелите се планират и че редовно се върши замяна на такива табели, които не са изтъкнати двуезиково. В община Бабушница все още не са изтъкнати табели с имената на населените места, както е предвидено в Статута на общината от 2019 година и все още не се знае кога това задължение ще бъде извършено, както и дали Общината има финасови възможности да извърши това задължение.

Въпреки, че всички с които беше разговаряно при това проучване са съгласни, че гражданите от българското национално малцинство са запознати със своите права в областта на служебната употреба на езика и азбуката, както и за правото на записване на личното име на български език и азбука, получава се впечатление, че все пак е необходимо местното самоуправление да положи допълнителни усилия, така че да афирмира това право между гражданите в местните среди.

Също така самите представители на Националния съвет на българското национално малцинства са подчертали, че не са провеждали кампания и други промовиращи дейности, така че по-добре да запознаят гражданите от своите общности с правата в тази област, като несъмнено е важно в тази посока да се планират дейности за въвеждане. Запазването на езика и азбуката и неговото използване е от изключително значение за запазване на традицията и културата на националните малцинства, така че националните съвети трябва последователно да подстрекават говорещите български език, да използват майчиния си език, както и да промовират тези права в местните общности.

ПРЕПОРЪКИ

С цел подобряване работата на съответните органи и реализиране правата на гражданите от българското национално малцинство, Защитникът на гражданите дава препоръки на отговорните органи:

1. Министерство на държавното управление и местното самоуправление трябва отново да изпрати инструкции до всички служби по вписванията за да изтъкнат съобщения във връзка със записването на личното име на езика на националното малцинств и според правописа на този език;
2. Общини Босилеград, Димитровград, Бабушница, Сурдулица и градовете Панчево, Пирот и Вране трябва да изтъкнат съобщения във връзка с записването на личното име на езика и азбуката на националните малцинства на таблата за съобщения, както и на интернет презентациите на своите градове, съответно общини;
3. Общините Босилеград, Димитровград, Бабушница, Сурдулица и градовете Панчево, Пирот и Вране трябва да изтъкнат съобщения за правото на гражданите от българското национално малцинство да записват фамилното име в женски род/форма със съответна наставка според правописа на българския език;
4. Общините Босилеград, Димитровград и Бабушница и град Панчево трябва да изтъкнат съобщения за правата на гражданите от националните малцинства да водят процедури пред органите на управление на своя език на таблите за съобщения и на интернет презентации на своите градове и общини;
5. Общината Бабушница трябва във възможно най-кратък срок да осигури поставянето на двуезични табели с имената на органите, които извършват държавните пълномощия, названията на общините и населените места при това на български език и азбука в населените места Берин Извор, Вучи Дел, Звонце, Ракита, Ясенов Дел и Нашушковица.

МНЕНИЕ

С цел подобряване на работата на Националния съвет на българското национално малцинство, Защитникът на гражданите дава следните мнения:

1. Националният съвет на българското национално малцинство трябва в сътрудничество с местните самоуправления да провежда информативна кампания с цел промовиране правото на гражданите от българското национално малцинство в областта на служебната употреба на езика и азбуката и правото на българския език да се използва при дейностите пред органите на управление;
2. Националният съвет на българското национално малцинство трябва в сътрудничество с местните самоуправления да върши информативна кампания с цел повдигане на самосъзнанието на гражданите от българското национално малцинство за значението на записване на личното име на езика на националните малцинства, специално за правото на гражданките от българското национално малцинство да записват фамилното си име в женски род/форма с отговаряща наставка.

Защитникът на гражданите смята, че е необходимо и отговорните държавни органи, Министерството на държавното управление и местно самоуправление, както и Министерството за човешките и малцинствени права и обществен диалог, да разгледат възможността за организиране на информационни кампании за правата в областта на служебната употреба на езика и азбуката на националните малцинства на национално равнище.

ДОПЪЛНЕНИЕ – ПРАВОВА РАМКА

СЛУЖЕБНА УПОТРЕБА НА ЕЗИКА И АЗБУКАТА

Национална правова рамка

Конституцията на Република Сърбия³³ в принципите, вared с другите неща потвърждава служебната употреба на езика и азбуката в Република Сърбия. Според член 10., алинея 1. от Конституцията в Сърбия са в служебна употреба сръбски език и кирилична азбука. Служебната употреба на други езици и азбуки са разрешени при условие да се основават на Конституцията и да са уредени със Закон (член 10., алинея 2. от Конституцията).

Член 79. от Конституцията, в алинея 1. изрично се посочват определените сфери на обществен живот, в които е възможно служебно да се употребяват малцинствените езици: в средите където има значително население, граждани от националните малцинства имат право: в органите на държавната власт (държавни, областни, местни), както и организациите на които са доверени държавни пълномощия да водят процедура и на своя език; на своя език могат да използват своето име и фамилия; в средите където представляват значителна част от населението, традиционните местни названия, имената на улици, селища и топографски знаци могат да бъдат изписани и на техния език.

Съгласно с член 75., алинея 2, гражданите от националните малцинства, директно или чрез малцинствените самоуправления, съответно чрез националните съвети на националните малцинства (член 75., алинея 3. от Конституцията) да участвуват в решаването или сами решава отделни въпроси във връзка със служебната употреба на езика и азбуката.³⁴

Закон за служебната употреба на езика и азбуката³⁵ в Смисъл на Закона за служебната употреба специално подразбира: устното и писмено взаимно общуване между органите и организациите, както и с гражданите; воденето на процедури за осъществяване и защита правата и задълженията на гражданите; воденето на предписаните данни; издаване на официални и други документи,

³³ „Държавен в-к на РСърбия“ №98/06.

³⁴ Едновременно с разпоредбата, с която се определя въпроса със служебната употреба на езика на националното малцинства за осъществяване на това право са важщи и в други Конституционни разпоредби: чл.21, ал.3,27, ал.2, чл.33, ал.1, чл.199, ал.1, ал. 2.

³⁵ „Държавен в-к на РСърбия“ ,№ 45/91, 53/93, 67/93, 48/94,101/2005 -др. закон, 30/2010, 47/2018 и 48/2018 – поправено.

които са от интерес за осъществяване установените права на гражданите; осъществяване правата, задълженията и отговорности на работниците в работа и въз основа на работата. Употребата на езика и азбуката при изписването на топографските имена, имената на органите, организациите и фирмите, както и при обявяването на публични покани, съобщения и предупреждения и обществени надписи, също се смята и служебната употреба на езика и азбуката (член 3.).

В член 6. от Закона предвижда правото на всяко лице при дейност пред органа и организацията, която извършва държавните пълномощия, да решава за неговото право и задължения, да употребява своя език и при дейността да се запознае с фактите на своя език.

Законът за служебната употреба на езика с член 11. алинея 1. и 2. предписва, че на територията на единиците на местното самоуправление, където традиционно живеят граждани от националните малцинства, техният език и азбука ще бъде в равноправна служебна употреба, както и че единиците на местното самоуправление задължително ще въведат в своите статuti и равноправната служебна употреба на езика и азбуката на националното малцинство, в случай че процента на жителите от това национално малцинство достигнат 15% от общия брой на населението, според резултатите от последното преброяване на населението. Докато алинея 3. от този член подразбира между другото и издаването на официални документи и събиране на служебна информация, както и събиране на личните данни на езиците на националните малцинства и приемането на тези документи на тези езици като напълно валидни.

Законът за защита свободата и правата на националните малцинства³⁶ в член 11. алинея 4, изрично предвижда, че служебната употреба на езика и азбуката на националните малцинства подразбира издаването на официални документи и воденето на служебна информация и събиране на личните данни на езиците на националните малцинства, както и приемане на тези документи на тези езици, като напълно валидни.

Законът регулира и въпроса с изписването на топографските означения на езиците на националните малцинства, вънасяйки една съществена промяна като това, че позволява тези означения да могат да се изписват и според традицията и правописа на националните малцинства (член 11., алинея 5.). Законът съдържа и разпоредби, с които служебната употреба на езика на националните малцинства се разширява и извън гарницата на територията на местното самоуправление.

Според член 11. алинея 6. Законите и другите разпоредби съгласно със закона се обявяват и на езиците на националните малцинства, съответно предвидена е възможността гражданите от националните малцинства, чиято бройност в

³⁶ „Държавен в-к на СРЮ“ № 11/02, „Държавен в-к на СЦГ“ № 1/03 – Конституционна харта и „Държавен в-к на РС“ № 72/09 – др. закон, 97/13 – решение на КС и 47/18.

общото население на Република Сърбия достиген най-малко 2% спхоред последното пхреброяване, могат да се обърнат към републиканските органи на своя език и имат правото да получат отговор на този език (член 11., алинея 7.).

Закон за националните съвети на националните малцинства³⁷ регулира правомощията на националните съвети по отношение на служебната употреба на езика на националните малцинства с член 22. Така че е предидено, че националният съвет ще допринася за осъществяване на служебната употреба на езика на националното малцинство по начин: а) предлагайки установяване на езика и азбуката на националното малцинство като служебен език и азбука в единиците на местното самоуправление (член 22., точка 3.); б) предлага на съответния орган извършване на контрол над служебната употреба на езика и азбуката на националното малцинство (член 22., точка 6.); в) предлага на отговорните органи мерки и дейности за усъвременяване на превода на разпоредбите на езика на националните малцинствна, които са в служебна употреба (член 22., точка 7); г) предприема мерки и дейности за развитие на служебната употреба на езика и азбуката на националното малцинство (член 22., точка 8).

Юрисдикцията на националния съвет по отношение на топографските знаци се отнася предимно до правото му да установява традиционните названия на единици от местното самоуправление, населените места и другите геграфски названия на езика на националното малцинство, ако е на територията на единица от местното самоуправление или населено място, езикът на националното малцинство е в служебна употреба (член 22., точка 1) и предлага на отговорния орган поставянето на тези названия (член 22., точка 2).

Заедно с посочените закони, служебната употреба на езика и азбуката са регулирани в повечето случаи с други специфични т.н. „секторни закони“³⁸.

³⁷ „Държавен в-к на РС“, № 72/09, 20/14- решение на КС, 55/14 и 47/18.

³⁸ Закон за местното самоуправление („Държ. в-к на РС“ № 129/07, 83/13,-др.закон 101/16 -др. Закон – др.закон и 47/18), Закон за регистр.списъци („Държ.в-к на РС“ № 20/09, 145/14 и 47818), Семейен закон („Държав. В-к на РС“ № 18/05, 72/11- др.закон и 6/15), Закон за л.карти („Държ.в-к на РС“ № 62/06, 36/11 и 53/2021) Закон за задгранич.паспорти („Държ.в-к на РС“ № 90/07, 116/08, 104/09,76/10,62/14, 81/19). Закон за общите управителни дейности („Държ.в-к на РС“ № 18/16, 95/18-автентично тълкуване);Закон за съдебните процедури („Държ.в-к на РС“ № 72/11,49/13-с решение на КС, 74/13-с решение на КС, 55/14,87/18,18/20); Закон за извънседебни дела („Държ.в-к на РС“ № 25/82 и 48/88 и „Държ.в-к на РС“№ 46/95 и др. закон, 18/05-др. закон, 85/12, 45/13 и др.55/14,6/15 и 106/15 – др.закон); Наказателно-процесуален кодекс („Държ.в-к на РС“ №72/11, 101/11, 121/12, 32/13,45/13,55/14, 35/19, 27/21-решение на КС и 62/21- решение на КС); Закон -престъпно право („Държ.в-к на РС“№65/13, 13/16, 98/16 – решение на КС, 91/19 и 91/19 – др.закон) Закон за избиране на народните депутати („Държ.в-к на РС“ №– 35/2000, 57/03,-решение на КСРС, 72/03 – др.закон, 75/03 – поправка на закона, 18/04, 101/04- др.закон, 85/05- др.закон,, 28/11-решение на КС, 36/11, 104/09- др.закон, 12/20 и 68/20; Закон за местните избори („Държ.в-к на РС“ № 129/07, 34/10 – решение на КС, 54/11, 12/20, 16/20-автентично тълкуване и 68/20); Закон за печатите на държавните и други органи („Държ. в-к на РС“ №101/07 и 49/21); Закон за Конституционния съд („Държ.в-к на РС“ №109/07, 99/11, 18/13 – решение на КС, 103/15 и 40/15 – др.закон).

Международна правова рамка

Европейската харта за регионалните или малцинствени езици³⁹ – Основната цел на *Хартата* е защитата на историческите, регионални езици и езика на малцинствата в Европа, а с това и запазването и развитието на традициите и културните различия в Европа. *Хартата* предвижда редица мерки за употребата на езика в областта на образованието, правосъдието, управлението, медиите, но и в обществения и стопански живот. *Хартата* като цяло допринася за осъществяване правото при служебната употреба на езика на националните малцинства.

С Акта за ратифициране по отношение на употребата на езика на националните малцинства в административните области на държавите, в които живеят бройни говорещи на малцинствения език, с което се оправдава прилагането на специални мерки, Република Сърбия се задължи, че ще им даде възможност да подават устни или писмени молби и документи на своите езици⁴⁰ (член 10., алинея 1, точка а. (IV) и (V)).

По отношение на употребата на езика на националните малцинства пред местните и регионални власти, Република Сърбия се е задължила, че ще одобри или подкрепи: а) гражданите, които говорят на малцинствен език да подават писмени или устни изявление на тези езици; б) регионалните и местни власти да обявяват официални документи на съответните малцинствени езици; в) употребата на традиционните форми на имената на местата на регионалните или малцинствени езици, заедно с името на официалния език в държавата (член 10., алинея 2., точки б, ц, д и г) .

По отношение употребата на малцинствения език в работата на обществените служби на територията на която тези езици се използват, Сърбия се е задължила да даде възможност на тези, които използват регионалните или малцинствени езици да подават молби на тези езици (член 10., алинея 3., точка ц). За да даде възможност за използване на служебна употреба на регионалните или малцинствени езици пред управителните власти и обществените служби, Република Сърбия се задължи до степента, която е възможна да удовлетвори исканията на служителите в обществените служби, които знаят някой от регионалните или малцинствени езици, да бъдат ангажирани на териториите на които тези езици се използват (член 10., алинея 4., точка ц). Република Сърбия е приела и мярката от член 10., алинея 5, която предвижда, че държавата поема задължението да допуска употребата и усвяването на семейните имена на регионалните или малцинствени езици, по искане на тези които са заинтересовани.

³⁹ „Държавен в-к на СЦГ“ – „Международни договори“, № 18/05.

⁴⁰ При ратифицирането на на *Хартата*, Сърбия е приела прилагането на посочените мерки по отношение на албанския, босненски, български, унгарски, ромски, румънски, русински, словашки, украински и хърватски език, при това без да прави разлика между тях.

Рамкова конвенция за защита на националните малцинства⁴¹ – Въпроса със служебната употреба на езика на националните малцинства, Рамковата конвенция се регулира с чл.10. и 11. Член 10., алинея 1. признава правото на гражданите от националните малцинства свободно и без пречки да използват своя език, при това както частно, така и официално. Задължението на държавата, което произлиза от тази разпоредба, произтича преди всичко в ненамесата, като се има предвид че държавата не смее да пречи на употребата на езика на националното малцинство. Задължението за изпълнение, в смисъл на подкрепа или развитие, не е изрично регулирано с норма, така че намесата на държавата се отнася до нейното задължение да предуврати пречките от страна на трети лица.

Употребата на езика на националните малцинства при комуникиране с държавните органи е регулирано с член 10., алинея 2. При това с нормата не са обхванати всички държавни органи, а само органите на управление.

ЛИЧНО ИМЕ

Правото на лично име е едно от правата, което е издигнато на Конституционно нивото, гарантиращо човешкото право. Конституцията на Сърбия, в член 37, алинея 3 прокламира, че избора и използването на личното име и името на своите деца е свободно. За гражданите от националните малцинства Конституцията в член 79., алинея 1. съдържа допълнителна гаранция за правото за използване на своето име и фамилно на своя език.

Законът за защита на свободата и правата на националните малцинства в член 9. предписва, че гражданите от националните малцинства имат правото на свободен избор и използването на личното име и имената на децата, както и за записване на своето лично име във всички обществени документи, служебните регистри и при събиране на личните данни според езика и правописа на гражданите от националните малцинства.

Със същия Закон в член 11., алинея 4. е предписано, че служебната употреба на езика и азбуката на националните малцинства подразбира издаването на официални документи и воденето на служебна регистрация и събиране на личните данни на езиците на националните малцинства и приемане на тези документи на тези езици са напълно валидни.

Законът за регистрационните списъци в член 17. предвижда, че личното име на детето, родителя, съпруга/та и починалия се записват на сръбски език, на

⁴¹ „Държавен вестник на СРЮ“ – „Международни договори“ № 6/98.

кирилица, а гражданите от националните малцинства имат право да запишат личното си име според езика и правописа на гражданите от националното малцинство, което не изключва паралелното вписване на личното име и на сръбски език, на кирилица.

Упътствие за водене на регистрационните списъци и образци в служебните регистри⁴² по-точно се урежда, това, че личното име на гражданите от националните малцинства се записва в служебните регистри на езика и азбуката на националното малцинство, след като е записано на сръбски език на кирилица, под него се записва със същата форма и големина на буквите.

Закон за личната карта в член 9., алинея 3. се предписва, че данните за фамилното име и името се записват в образеца на личната карта в неговата първоначална форма, както е записано в Акта за раждане от регистрационните списъци, при което всички данни за гражданите от националните малцинства паралелно се записват и според сръбския правопис и азбука.

Законът за служебната употреба на езика и азбуката в член 18а, предписва, че гражданите от националните малцинства имат правото на свободен избор и използване на личното име и имената на своите деца, както и при записване на тези лични имена във всички официални документи, служебни регистри и при събиране на личните данни според езика и правописа на лицето от националното малцинство.

С Правилника за дейностите при издаване заявленията акт за раждане на дете и образеца при регистриране раждането на дете в здравното заведение⁴³ в тази част, в която се уреждат заявленията за личното име на детето, като е предвидено вписване на личното име и фамилия според езика и азбуката на националното малцинство.

⁴² „Държавен в-к на РС“, № 93/2018.

⁴³ „Държавен в-к на РС“, № 25 от 12.април 2011 г., № 9 от 05. февруари 2016 г., № 16 от 26.февруари 2016 г., № 36 от 08. април 2016 г., № 103 от 26.декември 2018 г.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд